

"Tamada" (2009) af georgiske Eteri Chkadua. "Tamada" er den typiske, georgiske hilsen, når der skåles. Eteri Chkadua har boet i USA, siden hun forlod Georgien i 1980. Som oftest maler hun realistiske billeder, som her, med olie på stort lærred. Og som oftest portrætterer hun en kvindeverden, set af en kvinde.

Du kan ikke forestille dig en "antikultur," før du selv har oplevet den

Hun er georgier, arkitekt og byplanlægger og deltager som både kurator og kunstner på My World IMAGES festivalen. Nata Pirskalava placerer Georgiens kunstscene i en politisk historisk kontekst og perspektiverer udviklingstendenser i det transkaukasiske land.

Før jeg sætter fokus direkte på mit eget hjemland, Georgien, vil jeg minde læseren om, at der indenfor det tidligere Sovjet er regioner, som naturligt er forbundet kulturelt og mentalt. Af disse kan jeg nævne de baltiske lande: Letland, Litauen og Estland, som alle har en tydelig rem af den vesteuropæiske kultur i sig. Jeg kan nævne de centralasiatiske lande: Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tadjikistan, Turkmenistan og Uzbekistan, som alle er muslimske lande med et sekulært styre. Jeg kan nævne de slaviske lande: Rusland, Ukraine, Hviderusland og Moldova, som både er forbundet lingvistisk, historisk, etnisk og religiøst via den kristent ortodokse kirke. Og jeg kan nævne de transkaukasiske lande: Armenien, Azerbadjan og Georgien, som tilsammen udgør én geografisk enhed i Kaukasus bjergene.

Naturligvis har hver eneste af disse regioner en så sammenhængende historie og kultur, at selv disse generaliseringer er urimelige. Det gælder i særdeleshed de transkaukasiske lande, som både lingvistisk og historisk, kulturelt og etnisk er forskellige. De tre lande har hver sin religion: I Armenien er man gregoriansk kristne, i Azerbadjan muslimsk og i Georgien kristen ortodoks.

Tbilisi - et kulturelt kraftcenter

Jeg skal senere komme ind på nogle centrale historiske begivenheder, som kan være af betydning for den læser, der vil forstå de øjeblikkelige udviklingstendenser i de transkaukasiske lande, men først vil jeg rette opmærksomheden på noget, der nok vil være af interesse for en vesteuropæisk læser:

Det er almindeligt kendt, at alle Sovjetunionens 15 medlemslande - under den kommunistiske æra, som kom til at strække sig over 74 år - blev kogt ind til én sammenkogt ret, som klart domineredes af Rusland, politisk og kulturelt. Meget bemærkelsesværdig var det ikke "makkerparret" Moskva og Skt. Petersborg (som dengang hed Leningrad), der tilsammen blev betragtet som det kommunistiske imperiums kulturelle kraftcentre. Moskva - storbyen, som var Sovjetunionens hovedstad - og Tbilisi - som var Sovjetrepublikken Georgiens hovedstad - rangerede side om side som Sovjetunionens kulturelle kraftcentre. Først i anden række kom Skt. Petersborg og Kiev - hovedstaden i Sovjetrepublikken Ukraine.

Selv om andre medlemslande rummede en levende kultur, og hver landsby bogstaveligt talt havde sit eget teater eller kulturhus, figurerede byer som Vilnius og Tashkent sjældent på teater- eller koncertplakater for internationale festivaler. Kun i Moskva, Tbilisi, Leningrad og Kiev var der tilsyneladende gang i butikken. Ville du som kunstner frem i verden, måtte du bo i Moskva, alternativt i Tbilisi, Leningrad eller Kiev. For først når du boede der, kunne du få adgang til eksempelvis at lave film med store budgetter. Og slog du for alvor igennem, blev du udlagt som russer - alternativt georgier eller ukrainer - af eksempelvis "kazakhstansk oprindelse".

Eksperimenternes by

Der var georgiere, der gik den vej. Naturligvis. Georgiere, der blev udlagt som russere, og som kunstnere udøste af deres talent til glæde for opbygningen af den sovjetiske / russiske kultur. De var med til at præge det særlige forhold, som er opstået mellem

Rusland og Georgien - et forhold som jeg også vil vende tilbage til senere i denne kronik.

Generationer af georgiere har bidraget til opbygningen af den russiske kultur. Men georgiere har også formået at skabe en egen nationalt funderet kultur.

"Der var aldrig nogen, der sagde, lad os tage på udstilling i Baku. For Baku var ikke Tbilisi," som min Moskva baserede Azeri filmkunstner engang sagde. Det overraskede mig egentlig, for jeg har været i Azerbaijan, og Baku er virkelig en smuk, rig og - vil jeg sige - meget skøn by med en aura af orientalsk eventyr over sig.

Men, der er ingen tvivl... Georgien var og er den dag i dag de transkaukasiske landes kulturelle kraftcenter. Hvorfor det forholder sig sådan... at netop dét lille land i mægtige Kaukasus blev hele Sovjetunionens center for kulturudvikling side om side med de russiske storbyer er imidlertid en gåde. Men byen har haft en tendens til at indfange og omsætte kunstneriske tendenser - også fra vestlig kultur. Det var for eksempel i Tbilisi, den første sovjetiske jazzfestival blev afviklet og i Tbilisi, at de første oprørske billedkunstnere udstillede deres abstrakte værker. Tbilisi blev og er eksperimenternes by, frihedens sydlige ø. Selv det, der skulle blive starten på enden for den sovjetiske æra, udfoldede sig i Tbilisi med gadedemonstrationer midt i den georgiske delstats hovedstad.

Porten til det byzantiske rige

Måske skal man finde forklaringen på Tbilisis position i de sidste 200 års russiske politik i Transkaukasien. Russerne og georgierne har i alle de år været nært forbundet. Under 1. Verdenskrig, under krigen mod Konstantinobel. Tyrkerne og briterne kæmpede - med opbakning fra en række andre europæiske lande - bogstaveligt talt mod russerne og georgierne; to folk som ikke bare delte den kristne ortodoksi, men som også havde en fælles historisk forpligtelse til at forsvare liturgien i Hagia Sofia.

Georgien var på det tidspunkt en af Ruslands vigtigste allierede, geografisk placeret på vejen til den østlige Kristendoms udspring - en tidligere hovedstad i det romerske rige og i det byzantisk/romerske rige.

Georgien er et af de ældste kristne lande i verden. Georgien indførte Kristendommen som statsreligion i det 4. århundrede og er stadig en uafhængig del af den kristne kirke.

Historisk er Georgien medlem af de ortodokse landes sammenlutning under det byzantinske rige. Derfor har royale ægteskaber mellem repræsentanter for det byzantinske rige og Georgien - og senere mellem repræsentanter for det russiske rige og det byzantinske og naturligvis mellem repræsentanter for det russiske rige og Georgien - været en almindelig tradition.

Landene har udviklet hver deres særegne religiøse arkitektur og hver deres liturgiske ritualer og hymner med mere, men de deler tilhørsforholdet til det byzantinske rige og en næsten identisk national mentalitet.

For Rusland er Georgien den sidste grænse, før man når det tabte, hellige land, der udgjorde det byzantinske rige. Sådan er det endog for Georgien, som var porten til det byzantinske rige. Georgien var et land af bjergkrigere, et land med et stor antal klostre i uvejsomme bjergområder, klostre som siden det romerske rige i sig selv havde sikret borgerne en uddannelse, der gjorde dem værdige som repræsentanter for et rige.

Tbilisi mellem Asien og Europa

For nogle år siden var jeg i Venedig. I Palazzo Ducale blev jeg overvældet over nogle femtenhundredtals freskoer i et ganske bestemt rum. På de to vægge var der detaljerede kort over det byzantiske rige og Konstantinobel. På de to andre, kort over Georgien med henholdsvis floder og kirker markeret.

Tbilisi er strategisk placeret mellem Europa og Asien. Byen ligger på den historiske Silkevej.

Demografisk var og er byen sammensat. Historisk har den været hjem for folk af forskellige kulturer, religioner og etniciteter. Selv om den kristne ortodoksi er meget dominerende, er Tbilisi et af de få steder i verden (Sarajevo og Paramaribo er andre), hvor en synagoge og en moské står side om side.

Persiens Shah Agha-Mohammad Khan brændte i 1795 Tbilisi ned. I erkendelse af at georgierne ikke alene kunne holde stand mod perserne, bad Kong Erekle II Rusland om hjælp.

Nye bygninger i europæisk stil blev rejst overalt i byen, som dermed fik en helt anden karakter. Monumenter og andre kendetegn blev rejst, og Tbilisi stod arkitektonisk som en international by – dog antydningvist med elementer af den gamle bys folkløse og kultur. Hvor franskmænd, tyskere, italienere og andre europæere havde sat deres præg på byen, blev det nu russernes folkløse og kultur, der lod sig ane. Men selv dét var ikke et problem, for Georgien havde en tusindårig erfaring med at være knyttet til et imperium, samtidig med at landet opretholdt sin egen autentiske kultur og de dertil hørende traditioner. Det byzantiske rige blev bare erstattet med det russiske.

For generationer af russiske forfattere og poeter blev Georgien en inspirationskilde. Der er skrevet mange store digte om og til Georgien. Sådan var det i det tyvende århundrede, og sådan var det under Sovjet.

Traditionen blev holdt i hævd under Sovjet. Og samtidig blev en moderne, kunstnerisk bevægelse etableret i Tbilisi.

Georgiske kunstnere skabte forbindelser til Europa, især Paris. Det gjorde for eksempel den avantgardistiske maler, grafiker og scenograf David Kakabadze. Han var et multitalent, uddannet kunstner og innovativ amatørfotograf og filmfotograf. Kakabadzes arbejder kombinerede en bearbejdning af venstreorienteret, europæisk kunst med en national, georgisk tradition. Og han var ikke ene om at kombinere udtryk.

Tøvejr og kunstboom

Trods tabet af uafhængighed efter revolutionen i 1917, trods en tilbagevendende utilfredshed med resultaterne af den politik, der føres i Rusland, og trods de seneste "iscenesatte" krige med Rusland, er der utvivlsomt et bånd imellem de to lande – et bånd, som ikke kan brydes. Og dét skyldes blandt andet, at de to lande har et fælles traume efter den røde terror. Stalin var georgier; 30 millioner russere mistede livet i dødslejre i Sibirien; Georgien mistede næsten hele sit aristokrati. Det var masseudryddelse af kulturelt funderede mennesker.

Som konsekvens heraf er religion i landene i det tidligere Sovjet – i modsætning til landene i Vesteuropa – blevet vigtigere end nogen sinde før. I religionen genfinder vi de moralske værdier, som kommunisterne befriede os fra. Resultatet af 74 års distancering fra religiøsitet og til stadighed voksende mistillid til officielle myndigheder har i den grad skadet vores omgang med hinanden og givet gødet dobbeltmoralen. Alle diskuterede den kommunisti-

ske regering, men der var forskel på, hvordan den blev diskuteret hjemme i ens eget køkken blandt familie og venner, og hvordan den blev diskuteret på arbejdspladser og i TV. Men på et tidspunkt kom det såkaldte tøvejr.

Kunstnere som Tarkovsky, Paradzhanov og Kobahidze fik relativt megen frihed til at udtrykke sig. Men efter tøvejret har alle fået frihed, og nu boomer kunsten. Hvor den store dirigent Evgeni Mikeldadze blev et offer for repression, fik hans efterfølgere – herunder den berømte Didim Mirchulava – mulighed for at optage Zacharya Paliashvilis opera og sælge den i Europa. I teatret opstod et fænomen som Robert Sturua (Georgisk teaterdirektør og -instruktør, som har vundet international anerkendelse for sin originale tolkning af værker af blandt andre Brecht, Shakespeare og Tjekhov, red.) og mange flere.

Jeg snakkede på et tidspunkt med en dansk ven, som er kunstner. Jeg fortalte hende, at det er svært at forestille sig en 'antikultur', før man har oplevet den. Jeg har selv oplevet en sådan under den sovjetiske æra. Der var intet anstændigt ved kommunismen og dens totale fravær af smag, som kun syntes at tage til med årene og til sidst var helt åbenlys i de sovjetiske republikker.

Jeg tror, det er vigtigt at huske på, at den æstetik, der gjaldt i Sovjet, også blev hverdagens æstetik i den politisk afhængige republik Georgien. Konsekvensen af datidens politiske indvirkning på æstetikken er stadig synlig i nutidens gadebillede.

I dag er Georgien ganske vist et uafhængigt land og den politiske, økonomiske virkelighed er forskellig fra Rusland til Georgien. Rusland er meget stærkere politisk og økonomisk. Men Georgien har sin uafhængighed og frihed og bliver stadig tættere knyttet til Europa. Men det betyder naturligvis ikke, at alt dermed er sagt.

Ingen penge eller kunstnerisk indsigt

Der er stadig nogle ensartede problemer i de to lande. Både i Rusland og Georgien er kunst- og kulturlivet præget af mangel på penge. Kunstnerne har ingen penge, og et egentligt kunstmarked er der ikke. I Rusland oplever man endog et kunstnerisk tilbageskridt i og med, at der er opstået en ny form for indirekte censur. Hovedparten af kunstkuratorerne må af økonomiske grunde prioritere at profilere sponsorerne frem for kunstnerne. Og det er ikke til fordel for kunstnerne eller markedet. Kuratorerne sælger så at sige sig selv. Det værste er næsten, at kuratorerne i samme åndedrag mister interessen for den autenticitet, som kunsten rummer eller det mulige gennembrud, som originaliteten og nye kunstneriske tendenser kunne skabe. I stedet læner kuratorerne sig op af afprøvede tendenser, som et årti tidligere har klaret sig godt i Vesten. Dermed er kunsten dømt til at lide en langsom død. For dermed bliver kunsten provinsiel og uinteressant.

Samme problem ser man ikke umiddelbart i Georgien. Kuratorerne og kunstnerne er her mere ligeværdige og ikke nær så styrede af markedet. Til gengæld har hverken kuratorer eller kunstnere mulighed for at tiltrække de nødvendige sponsorer og nå det økonomiske niveau, der er forudsætningen for at sætte store kunststillinger op. Der træder staten ganske vist ind med støtte. Og problemet er, at det gamle bureaukrati fra den sovjetiske æra stadig trives. De ansatte i de statslige institutioner er jo også bare mennesker, hvis familie voksede op i et land understøttet af et uigenkendsomt bureaukrati. Selv om mange i embedsværket er optaget af den demokratiske udvikling af landet, er der også mange, der ikke har de fornødne forudsætninger for at forstå kunsten og kulturens betydning i den proces, der handler om at

højne niveauet. I den forstand kan man tale om en mangel på professionalism. Anti-professionalisme bliver til tider næsten et mål i sig selv, som var centralstyrets slogan: "I kan sige, hvad I vil, men vi gør stadig tingene på vores måde."

Et håb for mit land, Georgien

Jeg håber, at mit land vil komme ud af denne onde cirkel. At Georgien igen vil blive stolt - ikke bare af den gamle europæiske forbindelse, udgravning af Colchis (Stedet, hvor et rigt kongedømme ifølge græske legender, lå. Kongedømmet var forløberen for vor tids Georgien, red.) og kunsten fra den sovjetiske æra. Men også af vor tids kunstnere, som i stigende grad udstilles internationalt - blandt andet på Georgiens egen pavillon på Venedig Biennalen.

For hvad kan samtidskunstnere under ovennævnte omstændigheder skabe? Formodentlig det samme som samtidskunstnere i alle mulige andre lande.

En respekteret italiensk samtidskunstkritiker, Achille Bonito Oliva, fortalte mig engang, at hans ønske for samtidskunsten er, at den må blive "glocal". Gøre brug af et internationalt kunstsprog, men gøre det ud fra personlige, lokalt funderede tematikker.

Maleri uden titel af lettiske Thea Gvetadze. Hun er født i Riga, men uddannet i bl.a. Tbilisi, Amsterdam og Düsseldorf. Bor i dag i Tyskland, hvor hun også har haft en række solo- og gruppeudstillinger. Som oftest maler hun, som her, med olie på lærred.

Nata Pirskalava bor og arbejder i Georgiens hovedstad Tbilisi, hvor hun beskæftiger sig med arkitektur- og byplanlægning. Hun er oprindelig uddannet i skulptur og maleri fra Tbilisis Statsakademi for kunst og fra Bezalel Akademi for kunst og design i Israel samt Musrara-Naggar School of Photography med speciale i foto, video kunst, arkitektur og design. Nata Pirskalava har stået bag en række udstillinger, herunder kuratering for bl.a. de georgiske 'Art-Gruz'- og 'Re Art-Gruz'-festivaler.

